

Pragmalingvistička petlja

(razgovor s Nikolinom Palašić, autoricom knjige
Pragmalingvistika – lingvistički pravac ili petlja? 2020. Hrvatska
 sveučilišna naklada – Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci. Zagreb.)*

Iako od 60-ih godina 20. stoljeća, kad je utemeljena, dugo nije smatrana ozbiljnom, tj. znanstvenom jezikoslovnom disciplinom, pragmalingvistika u 21. stoljeću zauzima važno mjesto u jezikoslovnoj znanosti. Svijest o ulozi jezika kao najvažnijega sredstva čovjekova djelovanja u društvenoj interakciji, što je glavni predmet proučavanja pragmalingvistike, danas izlazi iz okvira samo te discipline te postaje dijelom i drugih jezikoslovnih područja, leksikologije i leksikografije, glotodidaktike, tekstne lingvistike. Kao velik prilog hrvatskoj pragmalingvistici nastala je knjiga *Pragmalingvistika – lingvistički pravac ili petlja?*, koju ovdje predstavljamo, a s pravom je možemo smatrati prvom takvom monografijom u Hrvatskoj. Knjiga sadržava i kazalo s popisom ključnih naziva te je vrijedan doprinos sustavnomu prikazu pragmalingvističkoga nazivlja u hrvatskome jeziku. Objavljena je u prosincu 2020., otprilike u isto vrijeme kad je završen i rad na projektu *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje i Hrvatske zaklade za znanost, u okviru kojega je obrađeno i 150 naziva iz pragmalingvistike, te se može zaključiti da je pragmalingvističko nazivlje zauzelo vidljivo mjesto u hrvatskome jezikoslovlju. Knjigu nam je osobno predstavila njezina autorica, Nikolina Palašić, predavačica na Odsjeku za kroatistiku Filozofskoga fakulteta u Rijeci. U razgovoru je ponudila odgovore na pitanja o nastanku knjige, poučavanju pragmalingvistike kao studijskoga kolegija te o položaju pragmalingvistike u suvremenome jezikoslovlju.

HJ: Vaša knjiga *Pragmalingvistika – lingvistički pravac ili petlja?* prva je hrvatska cjelovita monografija o pragmalingvistici. Radova, pa i knjiga (npr. knjiga o pragemima Nede Pintarić i govornim činovima Nade Ivanetić) o pojedinim pragmalingvističkim temama ima dosta, ali u svojoj knjizi donosite prvi zaokruženi prikaz najvažnijih spoznaja i pojmova koji određuju pragmalingvistiku kao disciplinu. Što Vas je potaknulo na pisanje knjige?

NP: Na pisanje knjige potaknula me je upravo činjenica koju ste sada i sami iznijeli: u hrvatskoj lingvistici nismo imali pragmalingvističku monografiju iako je od usustavljanja pragmalingvistike kao zasebne discipline prošlo 60-ak godina. Smatrala sam stoga da bi bilo dobro ponuditi takvu monografiju i zainteresiranim kolegama, ali i studentima. Naime u nastavnome sam se radu, upravo u okviru kolegija *Pragmalingvistika*, koji predajem, često susretala sa studentskim nezadovoljstvom u vezi s čitanjem literature na

* Srdačno zahvaljujemo direktorici Hrvatske sveučilišne naklade Aniti Šikić na primjerku knjige.

engleskome jeziku, pa je i to svakako bio jedan od razloga da se odlučim za pripremanje monografije. Osim toga, mišljenja sam da je u svakome slučaju korisno imati temeljne postavke pojedinih lingvističkih pristupa na jednome mjestu te se nadam da će i moja knjiga u tome smislu biti korisna.

HJ: Opišite ukratko koncepciju knjige. Jeste li, s obzirom na to da u hrvatskoj jezikoslovnoj literaturi niste imali predložak, imali početne dvojbe o tome što ćete sve uvrstiti u knjigu?

NP: U knjizi se obrađuju teme iz jezikoslovne teorije – pragmalingvistike – i filozofije jezika, a koncipirana je tako da njezinu okosnicu čini ono što je u pragmalingvistici nezaobilazno i što je zapravo temelj na kojemu se ona konstituira kao zasebna disciplina – to je, dakako, Searleova teorija govornih činova. Budući da se njegova teorija nastavlja na Austinovo poimanje govornih činova, a njegova je, pak, definicija govornoga čina izrasla iz „neuspjeha” teorije performativa, u knjigu su uključene i te sastavnice. Nadalje, brojna se jezikoslovna istraživanja pozivaju i na Griceovo načelo kooperativnosti, zbog čega i njegova teorija čini nezaobilazan dio pragmalingvističke monografije. Budući da je riječ o trima velikim imenima pragmalingvističkih pristupa, nametnula se i usporedba njihovih teorija te je i ona pronašla mjesto u ovoj knjizi. Nakon toga trebalo je pristupiti i onomu što je uslijedilo nakon Griceove teorije te pojedinačnim temama oko kojih vlada nesuglasje pripadaju li području semantike ili pragmalingvistike. Činjenica da u hrvatskoj jezikoslovnoj literaturi nisam imala predložak bila je i poticaj, ali i izazov: poticajno je pisati nešto u potpunosti novo, ali time je i veća zahtjevnost takva pristupa.

HJ: Osim tumačenja teorijskih načela koja su važna za pragmalingvistiku knjiga sadržava velik broj primjera (rečenica) na hrvatskome jeziku kojima potkrepljujete ta načela i na taj ih način približavate čitateljima. Komu je sve knjiga namijenjena?

NP: Knjiga je namijenjena svakomu tko se interesira za pragmalingvistiku ili tko je „prisiljen” interesirati se za nju, a pritom mislim na studente. Dakako, ona nije priručnik namijenjen samo studentima jer su u njoj sadržani i određeni teorijski aspekti koji uvelike nadilaze potrebe akademske nastave, primjerice Searleova teorija intencionalnosti ili neograjsovski pristupi. U knjizi se osim toga kritički pristupa određenim teorijama, pa i samoj klasifikaciji govornih činova, pa stoga možemo reći da je knjiga namijenjena zainteresiranim kolegama kao i svima koji se žele upoznati s temeljnim pragmalingvističkim pristupima i pojmovima.

HJ: Pragmalingvistiku ne možemo promatrati jednodimenzijski, samo kao jezikoslovnu disciplinu. Da bismo shvatili jezik / jezičnu komunikaciju kao način čovjekova djelovanja, što je polazište pragmalingvističke teorije, mora se posegnuti i za drugim teorijskim spoznajama, ponajprije onim filozofskim. Skriva li se upravo u tome odnosu jezika i filozofije ona *petlja* iz naslova knjige?

NP: Točno tako. Ideja o pragmalingvistici kao lingvističkome pravcu uvijek mi se činila kontradiktornom po svojoj prirodi. Pragmalingvistika je izrasla iz filozofije svakodnevnoga jezika, ali se osim pitanjima koja su proizašla iz jezičnofilozofskih

promišljanja vrlo brzo počela baviti temama koje su nadilazile granice strukturalističkih pristupa jezičnim pitanjima, pa se razvio dojam da se pragmalingvistika bavi „otpadcima” sintakse i semantike. Iz toga se razvio i pojam „pragmalingvističkoga koša za otpatke”: sadržaj takva koša nije usustavljen, pa se katkad čini da se pragmalingvistika prihvaća svega onoga što su iz svoje domene izbacile druge jezikoslovne discipline. Budući da „koš za otpatke” nosi negativne konotacije, osobno pragmalingvistiku više volim smatrati petljom – petlja izgleda kompleksno, ali se, uz malo volje i strpljenja, da i raspetljati.

HJ: S obzirom na to da su u okviru pragmalingvistike nastali različiti nazivi za pojedine sadržaje koji se unutar nje proučavaju, osim onih već ustaljenih kao što su *govorni čin*, *deiksa*, *konverzacijska implikatura*, *performativ* itd., jeste li imali poteškoća s prevođenjem nekih novih naziva kojih dosad nije bilo u hrvatskoj literaturi, ali su važni za pragmalingvistiku?

NP: Ne mogu se sjetiti da sam imala kakav veći problem pri prevođenju pojedinih naziva. Razlog je tomu sigurno dvojak – s jedne strane tu je činjenica da 15-ak godina predajem pragmalingvistiku, pa sam si već za potrebe predavanja usustavila nazivlje te ga više i ne doživljavam kao prijevod, odnosno kao nešto što u hrvatskome znanstvenom nazivlju nije zaživjelo, a s druge je strane prevođenje moj drugi posao, pa se gotovo svakodnevno susrećem s pitanjima prijenosa određenih naziva na hrvatski jezik. Naravno, moguće je da će vrijeme pokazati da su se neki engleski nazivi mogli i „sretnije” zamijeniti hrvatskim nazivljem, ali ako se to dogodi, bit će to samo pokazatelj da je interes za pragmalingvistička pitanja zaživio i u hrvatskome jezikoslovlju.

HJ: Smatrate li da je u današnje vrijeme, pod utjecajem izvanjezičnih promjena te uloge javne komunikacije i javnoga diskursa općenito, svijest o jeziku kao sredstvu djelovanja, proširenija u odnosu na drugu polovicu 20. stoljeća, kad se pragmalingvistika, na Austinovim, Searleovim i Habermasovim postavkama, učvrstila kao disciplina?

NP: Svakako. Danas poimanje jezika kao alata za djelovanje nije nikakva novost – tomu su uvelike pridonijela istraživanja govora javnosti te u njemu sadržane manipulacije i persuzivnosti, Lakoff-Johnsonova teorija o konceptualnim metaforama, teorija relevantnosti, pa naposljetku i kognitivni pristupi. U vrijeme kad se pragmalingvistika oformljivala kao zasebna disciplina, njezin je pristup jeziku izgledao u najmanju ruku neznanstven – zamjerala joj se nemogućnost dokazivanja zaključaka, a ta nemogućnost, smatralo se, proizlazi iz činjenice da je u svoja istraživanja uključila korisnike jezičnoga znaka te odnose među njima, a kad je o međuljudskim odnosima riječ, znanost se uvijek pomalo nalazi na skliskome terenu. Pioniri pragmalingvistike nipošto nisu imali lak zadatak, ali su svojim sustavnim razmišljanjima i pristupima proučavanju jezične uporabe uspjeli pragmalingvistiци osigurati mjesto kakvo zaslužuje. Namjera je ove monografije bila osigurati joj to mjesto i u hrvatskome jezikoslovlju.

HJ: Zahvaljujemo Vam na razgovoru i želimo da knjiga potakne i druge jezikoslovce na nova pragmalingvistička promišljanja i istraživanja.